ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 6ης Φεβρουαρίου 1997 *

Α — Εισαγωγή

1. Η παρούσα αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 3ης Οκτωβρίου 1989, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων [1] (στο εξής: οδηγία για την τηλεόραση). Τα βασικά ζητήματα τα οποία αφορά η εν λόγω αίτηση έχουν ήδη εξετασθεί από το Δικαστήριο, με δύο αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 1996. Οι αποφάσεις αυτές εκδόθηκαν επί προσφυγών λόγω παραβάσεως της Συνθήκης τις οποίες είχε ασκήσει η Επιτροπή κατά αφενός του Ηνωμένου Βασιλείου [2] και αφετέρου του Βασιλείου του Βελγίου [3].

Οι κρίσιμες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου

2. Οι βασικές για την παρούσα υπόθεση διατάξεις της οδηγίας για την τηλεόραση περιέχονται στο άρθρο 2 αυτής. Το εν λόγω άρθρο έχει ως εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε όλες οι τηλεοπτικές εκπομπές που μεταδίδονται:

— από ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς που υπάγονται στη δικαιοδοσία του, ή

— από ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς που χρησιμοποιούν μια συχνότητα ή το δυναμικό δορυφόρου που παραχωρήθηκε από αυτό το κράτος μέλος ή μια ανοδική σύνδεση προς δορυφόρο εγκατεστημένη σ' αυτό το κράτος μέλος, μολονότι δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία κανενός κράτους μέλους,

να τηρούν το δίκαιο το οποίο ισχύει σ' αυτό το κράτος μέλος για τις εκπομπές που απευθύνονται στο κοινό.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την ελευθερία λήψεως και δεν εμποδίζουν την αναμετάδοση στο έδαφός τους των τηλεοπτικών εκπομπών που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη, για λόγους που εμπίπτουν σε τομείς τους οποίους συντονίζει η παρούσα οδηγία. Τα κράτη μέλη μπορούν να αναστέλλουν προσωρινά την αναμετάδοση τηλεοπτικών εκπομπών, αν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) η τηλεοπτική εκπομπή που προέρχεται από το άλλο κράτος μέλος αντιβαίνει προφανώς, σοβαρώς και βαρέως προς το άρθρο 22·

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — ΕΕ L 298, σ. 23.

2 — Υπόθεση C-222/94, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 1996, σ. I-4025).

3 — Υπόθεση C-11/95, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1996, σ. I-4115).

β) ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός παρέβη την ίδια διάταξη τουλάχιστον δύο φορές εντός των δώδεκα προηγούμενων μηνών·

γ) το θιγόμενο κράτος μέλος έχει επισημάνει εγγράφως στον ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό και στην Επιτροπή τις παραβάσεις τις οποίες του αποδίδει, καθώς και την πρόθεσή του να περιορίσει την αναμετάδοση σε περίπτωση νέας παράβασης·

δ) οι διαβουλεύσεις με το κράτος μέλος μετάδοσης και την Επιτροπή δεν κατέληξαν σε φιλικό διακανονισμό, εντός 15 ημερών από την κοινοποίηση που προβλέπεται στο στοιχείο γ', η δε παράβαση την οποία επικαλείται το θιγόμενο κράτος μέλος εξακολουθεί.

Η Επιτροπή μεριμνά ώστε η αναστολή να συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο. Δύναται να ζητήσει κατεπειγόντως από το θιγόμενο κράτος μέλος τον τερματισμό αναστολής η οποία αντίκειται προς το κοινοτικό δίκαιο. Η διάταξη αυτή δεν επηρεάζει την εφαρμογή οιασδήποτε διαδικασίας ή μέτρου ή την επιβολή κύρωσης για τις εν λόγω παραβάσεις εντός του κράτους μέλους στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγεται ο σχετικός ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός.

3. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις τηλεοπτικές εκπομπές που απευθύνονται αποκλειστικά προς άλλα κράτη, εκτός των κρατών μελών, και των οποίων δεν γίνεται άμεση ή έμμεση λήψη σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη.»

3. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας για την τηλεόραση, τα κράτη μέλη μεριμνούν, «με κατάλληλα μέσα και στα πλαίσια της νομοθεσίας τους, ώστε οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους να τηρούν τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας».

4. Το κεφάλαιο III («προώθηση της διανομής και της παραγωγής τηλεοπτικών προγραμμάτων») περιέχει, στα άρθρα 4 έως 9, διατάξεις οι οποίες σκοπούν να διασφαλίσουν ότι «διατίθεται στις ευρωπαϊκές παραγωγές (...) το μεγαλύτερο μέρος από τα τηλεοπτικά προγράμματα των κρατών μελών» [4]. Επιπλέον, επιδιώκεται να διευκολυνθεί η εμφάνιση «νέων πηγών τηλεοπτικής παραγωγής» [5] στην Κοινότητα, μέσω της παραχωρήσεως μέρους του χρόνου εκπομπής ή του προϋπολογισμού των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών σε ανεξάρτητους παραγωγούς.

5. Έτσι, το άρθρο 4 της οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν «κάθε φορά που αυτό είναι εφικτό και με κατάλληλα

4 — Εικοστή αιτιολογική σκέψη της οδηγίας για την τηλεόραση.
5 — Βλ. την εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας για την τηλεόραση.

μέσα» ώστε οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί να αφιερώνουν σε ευρωπαϊκά έργα [6] το μεγαλύτερο ποσοστό του χρόνου εκπομπής τους, εκτός του χρόνου των ειδήσεων, των αθλητικών ειδήσεων, των τηλεοπτικών παιχνιδιών, των διαφημίσεων ή των υπηρεσιών τηλεκειμενογραφίας (παράγραφος 1). Όταν το ποσοστό αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί, τότε το εν λόγω ποσοστό δεν θα πρέπει να είναι κατώτερο από τον μέσο όρο που διαπιστώθηκε το 1988 ή το 1990 στο συγκεκριμένο κράτος μέλος (παράγραφος 2).

Το άρθρο 5 της οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν «κάθε φορά που αυτό είναι εφικτό και με τα κατάλληλα μέσα» ώστε οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί να αφιερώνουν τουλάχιστον το 10 % του χρόνου εκπομπής τους ή το 10 % του προϋπολογισμού των προγραμμάτων τους σε ευρωπαϊκά έργα παραγωγών ανεξαρτήτων από ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς.

6. Το άρθρο 22 της οδηγίας είναι αφιερωμένο στην προστασία των ανηλίκων. Τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι εκπομπές των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους να μην περιλαμβάνουν προγράμματα «τα οποία ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και, ειδικότερα, προγράμματα που περιέχουν πορνογραφικές σκηνές ή σκηνές άσκοπής βίας».

6 — Η έννοια αυτή ορίζεται στο άρθρο 6 της οδηγίας.

Ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης

7. Ο αμερικανικός όμιλος Turner, μια επιχείρηση που κατέχει σημαντική θέση στην τηλεοπτική αγορά των Ηνωμένων Πολιτειών, έχει μια θυγατρική εταιρία στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Turner Entertainment Network International Ltd, η οποία εδρεύει στο Λονδίνο. Στην επιχείρηση αυτή ανήκουν κατά 100 % δύο άλλες εταιρίες — η The Cartoon Network Ltd και η Turner Network Television Ltd — οι οποίες εδρεύουν στο Ηνωμένο Βασίλειο και εκπέμπουν τηλεοπτικά προγράμματα. Πρόκειται, αντιστοίχως για τα προγράμματα «TNT» και «Cartoon Network». Η διάθεση των προγραμμάτων αυτών στο εμπόριο πραγματοποιείται από μια άλλη επιχείρηση του ομίλου αυτού, την Turner International Network Sales Ltd, η οποία επίσης εδρεύει στο Λονδίνο. Οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου ενέκριναν την εκπομπή των προγραμμάτων αυτών, χορηγώντας τις καλούμενες άδειες «non-domestic satellite service» [7]. Τα προγράμματα αυτά εκπέμπονται μέσω δορυφόρου. Οι οικείες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν για τον σκοπό αυτό το δυναμικό ενός δορυφόρου που έχει παραχωρηθεί στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου.

Η Βελγική Κυβέρνηση θεωρεί ότι τα προγράμματα αυτά δεν τηρούν τις επιταγές των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας για την τηλεόραση.

7 — Για την έννοια αυτή βλ. την απόφαση C-222/94 (όπ.π. στην υποσημείωση 2), σκέψη 10.

8. Στις 17 Σεπτεμβρίου 1993 η Turner International Network Sales Ltd συνήψε σύμβαση με μια βελγική επιχείρηση μεταδόσεως τηλεοπτικών προγραμμάτων μέσω καλωδιακού δικτύου, την Coditel Brabant SA (στο εξής: Coditel). Με τη σύμβαση αυτή, η Coditel ανέλαβε την υποχρέωση να εκπέμπει τα προαναφερθέντα προγράμματα μέσω του καλωδιακού της δικτύου στη διοικητική Περιφέρεια Βρυξελλών-Πρωτεύουσας.

9. Όπως αναφέρει το αιτούν δικαστήριο, κατά τον χρόνο εκείνο δεν υφίστατο νομική ρύθμιση διέπουσα τον τομέα της καλωδιακής μεταδόσεως τηλεοπτικών προγραμμάτων στην Περιφέρεια Βρυξελλών-Πρωτεύουσας. Το κενό αυτό καλύφθηκε με βασιλικό διάταγμα της 16ης Σεπτεμβρίου 1993, το οποίο, όπως αναφέρει το αιτούν δικαστήριο, σκοπούσε να ματαιώσει τα σχέδια «ορισμένων ραδιοτηλεοπτικών σταθμών» που είχαν την πρόθεση να επωφεληθούν από το νομικό αυτό κενό. Με απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1993, εκδοθείσα βάσει του προαναφερθέντος διατάγματος και υπογραφείσα από δύο (ομοσπονδιακούς) υπουργούς του Βελγίου, απαγορεύτηκε στην Coditel η μετάδοση των προγραμμάτων «TNT» και «Cartoon Network» μέσω του καλωδιακού της δικτύου στην Περιφέρεια Βρυξελλών-Πρωτεύουσας.

10. Κατόπιν τούτου, η εταιρία Turner International Network Sales Ltd υπέβαλε στο Tribunal de Commerce de Bruxelles αίτηση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, με την οποία ζήτησε να υποχρεωθεί η Coditel να εκτελέσει τη συναφθείσα στις 17 Σεπτεμβρίου 1993 σύμβαση. Στις 26 Οκτωβρίου 1993 η αίτηση αυτή έγινε δεκτή. Προς εκτέλεση της εν λόγω δικαστικής αποφάσεως, η Coditel άρχισε να μεταδίδει τα επίμαχα προγράμματα.

11. Τον Ιούνιο του 1994 το Βελγικό Δημόσιο άσκησε τριτανακοπή κατά της διατάξεως της 26ης Οκτωβρίου 1993. Κατόπιν τούτου, το Tribunal de commerce de Bruxelles εξέδωσε στις 29 Νοεμβρίου 1994 νέα διάταξη, με την οποία υπέβαλε στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα (υπόθεση C-316/94). Συγχρόνως, διέταξε την Coditel να αναστείλει τη μετάδοση των επίμαχων προγραμμάτων έως ότου δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

12. Στο πλαίσιο της κατ' έφεση δίκης, το Cour d'appel de Bruxelles εξαφάνισε, με απόφαση της 6ης Απριλίου 1995, την εν λόγω διάταξη της 29ης Νοεμβρίου 1994, εκτός από το κεφάλαιο με το οποίο είχε γίνει δεκτή η τριτανακοπή. Το δευτεροβάθμιο αυτό δικαστήριο μεταρρύθμισε συναφώς την εφεσιβληθείσα διάταξη και απέρριψε την τριτανακοπή του Βελγικού Δημοσίου ως αβάσιμη. Κατόπιν αυτού, με διάταξη της 1ης Δεκεμβρίου 1995 το Δικαστήριο διέγραψε από το πρωτόκολλό του την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως C-316/94, που είχε καταστεί, με την απόφαση αυτή του Cour d'appel, άνευ αντικειμένου.

13. Οι αρμόδιες βελγικές αρχές είχαν στο μεταξύ κινήσει, ενώπιον του Tribunal de première instance de Bruxelles, ποινική δίωξη κατά του Denuit, διευθύνοντος συμβούλου της Coditel. Ο Denuit κατηγορήθηκε ότι η Coditel μετέδιδε τα προγράμματα «TNT» και «Cartoon Network» μέσω του καλωδιακού της δικτύου στη διοικητική Περιφέρεια Βρυξελλών-Πρωτεύουσας, παρά την απαγόρευση που της είχε επιβληθεί με την υπουργική απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1993. Μια περαιτέρω κατηγορία ενέκειτο στο ότι η Coditel παρενέβαλλε στα προγράμματα που μετέδιδε εμπορικές διαφημίσεις, χωρίς να διαθέτει την προς τούτο απαιτούμενη άδεια των βελγικών αρχών.

14. Το Tribunal de première instance de Bruxelles κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, για τη λήψη αποφάσεως επί της εκκρεμούς ενώπιόν του υποθέσεως, είναι αναγκαία η ερμηνεία ορισμένων ζητημάτων του κοινοτικού δικαίου. Κατά συνέπεια, υπέβαλε στο Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, τα ακόλουθα ερωτήματα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

«1) Υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός υπάγεται στη δικαιοδοσία κράτους μέλους υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 3ης Οκτωβρίου 1989; Πόσο ασκεί επιρροή το γεγονός της μη ευρωπαϊκής προελεύσεως μεγάλου σχετικά μέρους των μεταδιδομένων έργων, εάν το εθνικό δικαστήριο διαπιστώσει κατά τα λοιπά ότι ο εν λόγω οργανισμός έχει την έδρα του στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους και ότι οι δραστηριότητες διευθύνσεως, συνθέσεως και οργανώσεως του προγράμματος ασκούνται πράγματι στο έδαφος αυτό;

2) Σε περίπτωση που οι εκπομπές ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού στον οποίο έχει χορηγήσει άδεια κράτος μέλος δεν πρέπει να θεωρηθούν ως εκπομπές ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού υπαγομένου στη δικαιοδοσία κράτους μέλους υπό την έννοια της οδηγίας αυτής, μπορεί άλλο κράτος μέλος — και, αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις, ενόψει ιδίως των άρθρων 59 επ. της Συνθήκης — να απαγορεύσει ή να περιορίσει την αναμετάδοσή τους στο έδαφός του;

3) Έχει το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής την έννοια ότι, αν ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός υπάγεται στη δικαιοδοσία κράτους μέλους, ένα άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί να εμποδίσει τη μετάδοση στο έδαφός του των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών του οργανισμού αυτού, ακόμη και αν δεν τηρούνται οι κανόνες των άρθρων 4 και 5 της ίδιας οδηγίας;»

Β — Η γνώμη μου επί της υποθέσεως

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

15. Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, πρώτον, υπό ποιες προϋποθέσεις ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός υπάγεται στη «δικαιοδοσία» κράτους μέλους, υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας για την τηλεόραση. Πιο συγκεκριμένα, ζητείται η ερμηνεία της πρώτης περιπτώσεως της διατάξεως αυτής.

16. Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αυτό ήδη με την απόφασή του στην υπόθεση C-222/94. Στην εν λόγω υπόθεση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ένας ραδιο-

τηλεοπτικός οργανισμός υπάγεται στη δικαιοδοσία του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος [8].

17. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η κατά τη Συνθήκη έννοια της εγκαταστάσεως ενέχει «την πραγματική άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας με τη δημιουργία μιας μόνιμης εγκαταστάσεως σε άλλο κράτος μέλος για αόριστο χρονικό διάστημα» [9].

18. Με την απόφαση στην υπόθεση C-222/94, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η εφαρμογή του κριτηρίου της εγκαταστάσεως μπορεί να δημιουργήσει δυσχέρειες. Οι δυσχέρειες αυτές οφείλονται στο ότι ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός μπορεί να έχει περισσότερες από μία εγκαταστάσεις εντός της Κοινότητας [10]. Ωστόσο, οι δυσχέρειες αυτές ουδόλως είναι ανυπέρβλητες. Όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση, η Επιτροπή είχε στην υπόθεση εκείνη επισημάνει ότι τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να βρουν λύση για τα προβλήματα αυτά «ερμηνεύοντας το κριτήριο αυτό ως τον τόπο στον οποίο ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός έχει το κέντρο των δραστηριοτήτων του, ιδίως δε τον τόπο όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις σχετικά με την πολιτική προγραμματισμού και την τελική σύνθεση των προγραμμάτων που πρόκειται να μεταδοθούν». Συγχρόνως, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, ως καθού, δεν είχε αντικρούσει την άποψη αυτή [11].

19. Οι μετέχοντες στην παρούσα διαδικασία — στο μέτρο που ασχολήθηκαν με το ζήτημα αυτό — εξέφρασαν παρόμοιες απόψεις. Κατά την άποψη του Denuit, κρίσιμος πρέπει να θεωρείται ο τόπος της πραγματικής έδρας, δηλαδή ο τόπος όπου ασκούνται η διεύθυνση και το κυριότερο μέρος των δραστηριοτήτων. Στην παρούσα υπόθεση, η εν λόγω πραγματική έδρα βρίσκεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Βελγική Κυβέρνηση εκκινεί από την ίδια αφετηρία, καταλήγει όμως σε εντελώς διαφορετικό συμπέρασμα. Συγκεκριμένα, κατά την άποψή της, η πραγματική έδρα βρίσκεται, εν προκειμένω, στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου εντοπίζονται ο έλεγχος και η ευθύνη για τα προγράμματα. Η έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει, κατ' αυτήν, τυπικό μόνο χαρακτήρα· εξάλλου, στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν απασχολείται σημαντικό μέρος του προσωπικού της εταιρίας Turner. Η Γαλλική Κυβέρνηση εξέθεσε ότι το αρμόδιο κράτος μέλος πρέπει να προσδιορίζεται, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, βάσει μιας σειράς ενδείξεων, στις οποίες περιλαμβάνονται ο έλεγχος επί της διαμορφώσεως του προγράμματος, η έδρα της επιχειρήσεως και το ευρισκόμενο στο οικείο κράτος μέλος τμήμα του προσωπικού που ασχολείται με τη ραδιοτηλεοπτική δραστηριότητα. Η Ελληνική Κυβέρνηση φαίνεται να προκρίνει το κριτήριο της κύριας και πραγματικής έδρας του ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού.

20. Θεωρώ, ωστόσο, ότι, στην *προκείμενη* [12] υπόθεση, τα εν λόγω ζητήματα δεν χρειάζεται να εξεταστούν διεξοδικότερα. Όπως έχω ήδη αναφέρει, τα ζητήματα αυτά ανακύπτουν μόνο για την περίπτωση κατά την οποία ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός διαθέτει εγκαταστάσεις σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη. Τούτο,

8 — Όπ.π. στην υποσημείωση 2, σκέψεις 42, 51 και 61.

9 — Απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991 στην υπόθεση C-221/89, Factortame (Συλλογή 1991, σ. I-3905, σκέψη 20)· βλ. επίσης την απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1995 στην υπόθεση C-55/94, Gebhard (Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 25).

10 — Βλ. συναφώς τις προτάσεις μου της 30ής Απριλίου 1996 στην υπόθεση C-222/94 (Συλλογή 1996, σ. I-4025, σημεία 60 επ.).

11 — Όπ.π. στην υποσημείωση 2, σκέψη 58.

12 — Αντιθέτως, τα ζητήματα αυτά αποτελούν το επίκεντρο του προβληματισμού στην υπόθεση C-56/96, VT 4, στην οποία επίσης θα αναπτύξω τις προτάσεις μου σήμερα.

προφανώς, δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Πράγματι, μόνο στην προαναφερθείσα περίπτωση ανακύπτει το ερώτημα ποια από τις εγκαταστάσεις θεμελιώνει, υπό το πρίσμα των προαναφερθέντων κριτηρίων, την αρμοδιότητα ενός κράτους μέλους για τον επίμαχο ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό. Εν προκειμένω, επομένως, τίθεται μόνο το ερώτημα εάν ο οικείος οργανισμός έχει καταρχήν εγκατάσταση εντός της Κοινότητας. Σε τελική ανάλυση, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει το ζήτημα αυτό. Ωστόσο, η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι σαφέστατη. Η Γαλλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι η προκείμενη υπόθεση αφορά μια εταιρία αγγλικού δικαίου, εδρεύουσα στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου και ασκούνται πράγματι — όπως προκύπτει από το πρώτο προδικαστικό ερώτημα — οι διευθυντικές δραστηριότητες. Η Επιτροπή εκθέτει ότι ο οικείος ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός έχει την καταστατική του έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο και ότι εκεί λαμβάνονται επίσης οι σχετικές με τα προγράμματα αποφάσεις. Τέλος, εκεί εργάζεται ένα σημαντικό μέρος του ασχολούμενου με τις ραδιοτηλεοπτικές δραστηριότητες προσωπικού του. Το Ηνωμένο Βασίλειο υποστηρίζει επίσης ότι ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός είναι εγκατεστημένος στο έδαφός του.

21. Κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, η Βελγική Κυβέρνηση επισήμανε ότι το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι οι μέχρι τούδε εφαρμοζόμενες στο Ηνωμένο Βασίλειο διατάξεις σχετικά με την αρμοδιότητα επί των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών αντίκεινται προς το κοινοτικό δίκαιο, δεδομένου ότι δεν στηρίζονται στο κριτήριο της εγκαταστάσεως. Εντεύθεν η Βελγική Κυβέρνηση συνάγει ότι οι άδειες που έχουν χορηγηθεί βάσει των διατάξεων αυτών είναι επίσης παράνομες, οπότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δεδομένο ότι οι οικείοι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί υπάγονται στη δικαιοδοσία του Ηνωμένου Βασιλείου. Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην προαναφερθείσα υπόθεση επιβεβαιώνει αντίθετα ότι το κράτος μέλος στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγεται ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός είναι το κράτος στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο εν λόγω οργανισμός. Συναφώς, το ζήτημα του κύρους των αδειών που έχουν χορηγηθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο είναι άνευ σημασίας.

22. Ωστόσο, εν προκειμένω επιβάλλεται να εξεταστεί διεξοδικά το περαιτέρω ερώτημα το οποίο θέτει σ' αυτό το πλαίσιο το εθνικό δικαστήριο. Πρόκειται για το ερώτημα ποια σημασία πρέπει να αποδοθεί στην προέλευση των εκπεμπομένων προγραμμάτων. Για την κατανόηση του ερωτήματος αυτού, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά την άποψη της Βελγικής Κυβερνήσεως, τα επίμαχα προγράμματα δεν πληρούν τις προϋποθέσεις των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας για την τηλεόραση. Η Βελγική Κυβέρνηση διατείνεται ότι, κατά συνέπεια, τα προγράμματα αυτά δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία του Ηνωμένου Βασιλείου, δεδομένου ότι δεν τηρούν ούτε τις διατάξεις της νομοθεσίας αυτού του κράτους μέλους ούτε τις διατάξεις της οδηγίας για την τηλεόραση.

23. Η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας για την τηλεόραση δεν εξαρτά την αρμοδιότητα του κράτους μέλους από τη φύση των εκπεμπομένων προγραμμάτων. Το αποφασιστικό κριτήριο είναι μόνο το αν ένας *ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός* υπάγεται στη δικαιοδοσία ενός κράτους μέλους ή — σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως — αν ο εν λόγω οργανισμός πληροί ένα από τα τεχνικά κριτήρια που αναφέρονται

στη δεύτερη περίπτωση της εν λόγω διατάξεως. Το γεγονός ότι τα προγράμματα που εκπέμπει ένας τέτοιος οργανισμός δεν τηρούν ενδεχομένως τις διατάξεις των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας δεν έχει καμία επίπτωση επί της κατανομής των αρμοδιοτήτων την οποία προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 1. Αυτή είναι επίσης η άποψη που εξέφρασαν όλοι οι λοιποί διάδικοι.

24. Επομένως, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός υπάγεται στη δικαιοδοσία του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος. Η προέλευση των προγραμμάτων τα οποία εκπέμπει αυτός ο οργανισμός είναι άνευ σημασίας για το ζήτημα του προσδιορισμού του κράτους μέλους το οποίο είναι αρμόδιο, σύμφωνα με την οδηγία για την τηλεόραση, για τον εν λόγω ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

25. Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά την περίπτωση ενός ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού στον οποίο έχει χορηγηθεί άδεια από κράτος μέλος, ενώ δεν υπάγεται στη δικαιοδοσία κράτους μέλους «υπό την έννοια της οδηγίας αυτής». Μολονότι στο ερώτημα αυτό γίνεται λόγος για τη «δικαιοδοσία» κράτους μέλους, το ερώτημα είναι σκόπιμο να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αφορά έναν ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό ο οποίος δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα κράτους μέλους ούτε βάσει της πρώτης ούτε βάσει της δεύτερης περιπτώσεως του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας για την τηλεόραση. Ωστόσο, όπως ορθώς επισήμανε η Γερμανική Κυβέρνηση, δεν είναι σαφές βάσει ποιων κριτηρίων της εθνικής νομοθεσίας κράτους μέλους θα μπορούσε να χορηγηθεί άδεια σε έναν ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό ο οποίος δεν είναι εγκατεστημένος στο εν λόγω κράτος μέλος (άρα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας) ούτε χρησιμοποιεί μια συχνότητα ή το δυναμικό δορυφόρου που έχει παραχωρηθεί από αυτό το κράτος μέλος ή μια ανοδική σύνδεση προς δορυφόρο εγκατεστημένη σ' αυτό το κράτος μέλος (άρα δεν εμπίπτει στο άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση). Επομένως, πρόκειται για μια περίπτωση η οποία φαίνεται να αποκλείεται να εμφανιστεί στην πράξη.

26. Εξάλλου, όπως ορθώς επισήμανε ο Denuit, σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα επρόκειτο για ενδοκοινοτική κατάσταση, η οποία θα συνεπαγόταν την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

27. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, στην παρούσα υπόθεση, δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση. Πράγματι, όπως προαναφέρθηκε, είναι προφανές ότι ο επίμαχος ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός είναι εγκατεστημένος στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ωστόσο, ακόμη και αν ο οικείος ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός δεν ήταν εγκατεστημένος στο Ηνωμένο Βασίλειο (ή σε άλλο κράτος μέλος), τούτο δεν θα αναιρούσε το γεγονός — το οποίο δεν αμφισβητήθηκε ούτε από τη Βελγική Κυβέρνηση — ότι η εκπομπή των επίμαχων προγραμμάτων πραγματοποιείται μέσω του δυναμικού ενός δορυφόρου που έχει παραχωρηθεί στο Λουξεμβούργο. Επομένως πληρούται, εν πάση περιπτώσει, ένα από τα κριτήρια αρμοδιότητας που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση. Όπως ισχυρίστηκε ο Denuit κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, το ίδιο θα ίσχυε αν για τα επίμαχα προγράμματα χρησιμοποιούνταν μια ανοδική σύνδεση προς δορυφόρο εγκατεστημένη στο Ηνωμένο Βασίλειο.

28. Επομένως, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, συμμερίζομαι την άποψη του Denuit, της Επιτροπής, της Γαλλικής Κυβερνήσεως και της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, ότι δηλαδή δεν απαιτείται να δοθεί απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

29. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν ένα κράτος μέλος υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας για την τηλεόραση, να διασφαλίζει την ελευθερία λήψεως εκπομπών από άλλα κράτη μέλη και να μην εμποδίζει την αναμετάδοση των εκπομπών αυτών, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία για τις εν λόγω εκπομπές δεν τηρούνται οι επιταγές των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας για την τηλεόραση.

30. Το Δικαστήριο έχει απαντήσει στο ερώτημα αυτό με την απόφασή του στην υπόθεση C-11/95. Στην εν λόγω υπόθεση, το Δικαστήριο διαπίστωσε, πρώτον, ότι «ο έλεγχος της εφαρμογής της ισχύουσας για τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές νομοθεσίας του κράτους μέλους προελεύσεως και της τηρήσεως των διατάξεων της οδηγίας 89/552 εναπόκειται μόνο στο κράτος μέλος από το οποίο προέρχονται οι εκπομπές και, δεύτερον, [ότι] το κράτος μέλος λήψεως δεν δικαιούται να ασκεί συναφώς τον δικό του έλεγχο» [13]. Τούτο ισχύει επίσης όσον αφορά την τήρηση των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας για την τηλεόραση [14]. Αντίθετα προς την άποψη που εξέφρασε κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου η Βελγική Κυβέρνηση, το γεγονός ότι η εν λόγω υπόθεση δεν αφορούσε τις ίδιες εθνικές διατάξεις με αυτές που αφορά η παρούσα υπόθεση είναι άνευ σημασίας. Πράγματι, στο προπαρατεθέν χωρίο της εν λόγω αποφάσεως, το Δικαστήριο δεν ερμήνευσε τις εθνικές διατάξεις, αλλά την ίδια την οδηγία για την τηλεόραση, την οποία επίσης αφορά η παρούσα υπόθεση.

31. Βέβαια, το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας προβλέπει ότι οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται με τη διάταξη αυτή αφορούν αποκλειστικά τους λόγους «που εμπίπτουν σε τομείς τους οποίους συντονίζει η παρούσα οδηγία». Τα δε άρθρα 4 και 5 της οδηγίας αφορούν ακριβώς τομείς οι οποίοι συντονίστηκαν με την οδηγία αυτή.

32. Η δυνατότητα προσωρινής αναστολής της αναμεταδόσεως εκπομπών από άλλα κράτη μέλη, που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας, μπορεί να υλοποιηθεί μόνον εάν συντρέχουν οι αναφερόμενες στη διάταξη αυτή προϋποθέσεις. Συναφώς, πρόκειται για διάταξη προβλέπουσα εξαίρεση [15]. Η εν λόγω διάταξη δεν ισχύει για την περίπτωση παραβάσεως των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας. Επομένως, η άποψη της Ελληνικής Κυβερνήσεως ότι από τη διάταξη αυτή μπορεί να συναχθεί ότι επιτρέπεται εν γένει η εκ νέου διενέργεια ελέγχου από το κράτος λήψεως δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

13 — Όπ.π. στην υποσημείωση 3, σκέψη 34.

14 — Όπ.π. στην υποσημείωση 3, σκέψη 42.

15 — Όπ.π. στην υποσημείωση 3, σκέψεις 36 και 39.

33. Όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο, σε μια τέτοια περίπτωση το κράτος μέλος δεν επιτρέπεται να αυτοδικήσει. Επομένως, στις περιπτώσεις αυτές το κράτος μέλος δεν μπορεί να λάβει μονομερώς μέτρα για να αντιμετωπίσει την ενδεχόμενη μη τήρηση από άλλα κράτη μέλη των διατάξεων της οδηγίας για την τηλεόραση. Ωστόσο, μπορεί να ασκήσει κατά του οικείου κράτους μέλους προσφυγή λόγω παραβάσεως της Συνθήκης, δυνάμει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ. Μπορεί επίσης να ζητήσει από την Επιτροπή να αναλάβει η ίδια δράση έναντι του εν λόγω κράτους μέλους, δυνάμει του άρθρου 169 της Συνθήκης [16].

34. Με την απόφαση στην υπόθεση C-11/95, το Δικαστήριο δεν εξέτασε «αν, ενόψει της οδηγίας 89/552, ένα κράτος μέλος δικαιούται ακόμη να λαμβάνει, βάσει του άρθρου 59 της Συνθήκης, μέτρα παρακωλύοντα τον παρέχοντα υπηρεσίες του οποίου η δραστηριότητα κατευθύνεται εξ ολοκλήρου ή κυρίως προς το έδαφός του, να κάνει χρήση των ελευθεριών που του παρέχει η Συνθήκη, με σκοπό να αποφύγει την εφαρμογή των κανόνων που θα εφαρμόζονταν στην περίπτωσή του, αν ήταν εγκατεστημένος στο έδαφος του κράτους αυτού» [17]. Πρόκειται συναφώς για το ερώτημα αν η σχετική νομολογία, την οποία το Δικαστήριο επιβεβαίωσε τελευταία το 1994, στην υπόθεση TV10 [18], μπορεί να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται, ακόμη και μετά από την έναρξη ισχύος της οδηγίας για την τηλεόραση.

35. Η Γαλλική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι η εφαρμογή της νομολογίας αυτής εξακολουθεί να είναι δυνατή. Την ίδια άποψη υποστήριξα με τις προτάσεις μου στην υπόθεση C-11/95. Συναφώς, όμως, κατέστησα επίσης σαφές ότι η νομολογία αυτή μπορεί, κατά την άποψή μου, να εφαρμόζεται μόνον οσάκις ο οικείος ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός ενεργεί *καταχρηστικά* και ότι, για τη διαπίστωση της συνδρομής της προϋποθέσεως αυτής, πρέπει να εφαρμόζεται ένα αυστηρό κριτήριο [19]. Στην προκείμενη υπόθεση δεν υφίστανται ενδείξεις από τις οποίες θα μπορούσε να συναχθεί ότι συντρέχει καταχρηστική συμπεριφορά. Θεωρώ ότι η άποψη της Βελγικής Κυβερνήσεως ότι η μη τήρηση των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας για την τηλεόραση συνιστά, αφεαυτής, τέτοια καταχρηστική συμπεριφορά δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Άλλως θα επιτρεπόταν μ' αυτόν τον τρόπο ακριβώς η εκ νέου διενέργεια ελέγχου από το κράτος λήψεως, η οποία είναι ασυμβίβαστη προς το σύστημα της οδηγίας για την τηλεόραση.

Συνεπώς, στην *προκείμενη* [20] υπόθεση ούτε αυτό το ζήτημα χρήζει διεξοδικότερης εξετάσεως.

36. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας για την τηλεόραση πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ένα κράτος μέλος υποχρεούται να διασφαλίζει την ελευθερία λήψεως ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών από άλλα κράτη μέλη και να μην εμποδίζει την αναμετάδοση των εκπομπών αυτών, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία για τις εν λόγω εκπομπές δεν τηρούνται οι διατάξεις των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας.

16 — Όπ.π. στην υποσημείωση 3, σκέψεις 36 και 37.

17 — Όπ.π. στην υποσημείωση 3, σκέψη 65.

18 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994 στην υπόθεση C-23/93 (Συλλογή 1994, I-4795, σκέψη 20).

19 — Προτάσεις της 30ής Απριλίου 1996 στην υπόθεση C-11/95, παράγραφοι 73 επ.

20 — Και στο σημείο αυτό σκόπιμη είναι η παραπομπή στις προτάσεις μου στην υπόθεση C-56/96, όπου το εν λόγω ζήτημα εξετάζεται διεξοδικότερα.

Γ — Πρόταση

37. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στα ερωτήματα του Tribunal de première instance de Bruxelles τις ακόλουθες απαντήσεις:

«1) Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 3ης Οκτωβρίου 1989, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ένας ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός υπάγεται στη δικαιοδοσία του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος. Η προέλευση των προγραμμάτων τα οποία εκπέμπει ο οργανισμός αυτός είναι άνευ σημασίας για το ζήτημα του προσδιορισμού του κράτους μέλους το οποίο είναι αρμόδιο, σύμφωνα με την οδηγία για την τηλεόραση, για τον εν λόγω ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό.

2) Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ένα κράτος μέλος υποχρεούται να διασφαλίζει την ελευθερία λήψεως ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών από άλλα κράτη μέλη και να μην εμποδίζει την αναμετάδοση των εκπομπών αυτών, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία για τις εν λόγω εκπομπές δεν τηρούνται οι διατάξεις των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας.»